

KRISTIJONAS DONELAITIS (1714–1780)

Biografija. Gimė 1714 metais [Mažojoje Lietuvoje](#). Studijavo [Karaliaučiaus universitete](#). 1743 metais buvo paskirtas Tolminkiemio klebonu į parapiją, kurioje gyveno 1,000 lietuvių ir 3,000 vokiečių. Pamokslus sakė lietuviškai ir vokiškai. Laisvalaikiu Donelaitis mėgo muzikuoti, gamino įvairius muzikos instrumentus, barometrus, termometrus, mikroskopus. Tolminkiemyje pastatė mokyklą, klebonų našlių namą, perstatė kleboniją, bažnyčią.

Donelaitis norėjo, kad lietuviai išsiskirtų savo darbu, [dorumu](#) ir [išmintimi](#) gyvenime. Turėdamas tą tikslą ir rašė. Tolminkiemyje yra įkurtas Donelaičio memorialinis muziejus, prie Vilniaus universiteto stovi paminklas šiam garsiam lietuvių rašytojui.

Kūryba. Žymiausias Donelaičio kūrinys yra poema „Metai“. Kada jis rašė šį kūrinį, tiksli data nėra žinoma, bet maždaug apie 1765–1775 metus. Pats

Donelaitis savo kūrybos nespausdino. Pirmasis jo raštų leidėjas buvo Liudvikas Rėza, „Metus“ jis paskelbė 1818 metais. Ši Donelaičio poema yra pasaulinės literatūros klasikinis kūrinys, išverstas į daugiau nei 12 kalbų.

V. K. Jonyno medžio raižinys - detalė iš „Metų“ viršelio

Poema išaugo iš [būro](#) –lietuvio valstiečio buities, jo gyvenimo džiaugsmų ir vargų. Poemoje vaizduojamas pasaulis senoviškas, dabartiniam skaitytojui neįprastas, bet gyvas ir tikras. Poemoje Donelaitis išryškina būrų tarpusavio santykius, santykį su Dievu, ponais. Jis aprašo būrų papročius, jų darbus ir šventes. Kadangi Donelaitis gan detalai aprašo būrų gyvenimą, poema „Metai“ yra vertinga ir kaip istorijos [šaltinis](#).

Būrų gyvenimą valdo metų laikai. Su pavasariu jie atgimsta, vasarą – dirba, rudenį surenka derlių, o žiemą apmąsto savo gyvenimą ir ruošiasi pavasariui. Atitinkamai poema ir suskirstyta: „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudenio gėrybės“ ir „Žiemos rūpesčiai“.

Skaitydami poemą atkreipkite dėmesį į Donelaičio kalbą – ji [sodri](#) ir gyva. Donelaitis rašė taip, kaip būrai kalbėjo. Tuo būdu jis sukūrė autentišką jų gyvenimo paveikslą.

Gamtos vaizdai. Poema „Metai“ pradedama saulės pakilimu pavasarį. Saulė sušildo žemę, kelia ją iš žiemos miego ir pabudina gyvenimui. Sušilęs vėjas glosto laukus kaip sergantį vaikėlį. Kalnai ir laukai [jkaite](#) nusimeta „[skranda](#)“. Visa tai aprašyta iš būro perspektyvos. Žemdirbys labiausiai jaučia kalnelius, į kuriuos jis pats turi kopti, ardamas pono žemę. Jis gerbia saulutės darbštumą ir pats stengiasi būti darbštus. Visa gamta, visi gyvi padarai, su jais ir žmogus, pradeda sveikinti saulę ir garbinti juos sukūrusį Dievą.

<p><i>Jau saulelė vėl atkoptama budino svieta Ir žiemos šaltos trūsus pargriaudama juokės. Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo, Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto. Tuo laukus orai drungni gaivindami glostė Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė. Krūmai su šilais visais išsibudino keltis, O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas. Vislab, kas rudens biaurybėj numirė verkdamas, Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs, Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikint.</i></p> <p>Įžanga iš „Pavasario linksmybės“</p>	<p><i>The climbing sun again was wakening the world And laughing at the wreck of frigid winter's trade. The icy season's grip was thouroughly undone, And heaps of high-piled snow had dwindled down to naught. Each day a soft south breeze caressed the barren fields And coaxed each blade and leaf to rise again and live. Each hill and dale had cast away the snowy furs; The bush and heath were glad to heed the springtime's call. All things that died away in tearful autumn's mire, All things that lay in sleep beneath the winter's ice, Or huddled shivering under a stunted bush, Crept out in joyous throngs to hail the smiling spring.</i></p> <p>(Translated by Nadas Rastenis)</p>
---	---

Būrų dorybės. Donelaitis rašo norėdamas savo tautiečius mokyti, [skatinti](#) juos būti dorais. Autorius pabrėžia šias dorybes: darbštumą, pamaldumą, kuklumą, išmintį ir ištikimybę tautai. Atitrūkę nuo šių vertybių vaizduojami neigiamai. Ypač kritikuojami tie, kurie gyvena naudodamiesi kitų žmonių darbu ir [gerove](#). Donelaitis tokius herojus – dvarininkus, miestiečius, tinginius – vaizduoja kaip neišmintingus ir nesveiką gyvenimą gyvenančius.

Darbštumo pavyzdys poemoje – tai Krizas. Jo jaunystė buvo sunki, bet, būdamas kuklus, sunkiai dirbdamas, jis praturtėjo:

<p>Tėvs mano Krizas numirdams mane mažą paliko; O našlė mama maitintis ubagais ėjo; Todėl iš bėdos man, vargstančiam nabagėliui, Slūžyt ir kiaules varinėt pas Bleberį teko. Taip aš, valandą viernai jo kaimene ganęs Ir dėl smarvių bei biaurybių daug prisivargęs, Jau po tam akėt ir žagrę sekt panorėjau.</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>Aš, kone penkiasdešimts metų šį savo namą Viežlybai valdydams ir niekados nepateikdams, Ponams taip, kaip būrams, vis įtikti mokėjau;</p> <p>iš „Metai - Vasaros darbai“</p>	<p>My father, Krizas, died when I was a small boy, And my poor mother had oft times to beg for alms. Because of poverty, it fell to wretched me To herd the nasty pigs of old man Bleberis Then having herded his mixed herd for a good while, And having troubled much with dirty, stubborn pigs, Soon I felt a desire to harrow and to plow.</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>For almost fifty years I have maintained this house, And handled all details of food and cookery; I've pleased the noble lords and the hardworking boors;</p> <p>(Translated by Nadas Rastenis)</p>
---	---

Krizas moka pasitenkinti mažais, paprastais dalykais, bet mato, kaip jo [samdiniai](#), nors tinginiai, visko nori daug:

<p>Bet ir dėl algos taip jau kasmets pasidaro. Kartais vaikpalaikis bukšvas vos moka nešioti Ir daug syk nesigėdėdams (meldžiu, nepadyvyk) Kaip biaurėstis koks kasnakts į patalą meža Ir kiaules penkias kaip reik negal paganyti; O štai ir toksai utėlius dolerių tyko...</p> <p style="text-align: center;">iš „Vasaros darbai“</p>	<p>Then with the wages, too, there is much fuss each year. A brat who hardly knows how to put on his pants, Who shamefully - I hope you will not think me rude - Like a demented slouch, while sleeping wets his bed, And knows not even how to herd a few tame pigs; And yet the lousy knave, e'en if you feign to hire him, Has nerve to pry from you more dollars for his pay.</p> <p>(Translated by Nadas Rastenis)</p>
--	---

Kita Krizo dorybė - pamaldumas:

<p>Ak! kiek sykių Krizas, į vyžas įsinėręs Ir savo skrandą būrišką viešėt užsimovęs, Po prastu savo stogu nei lakštingala čiauška, Kad širdingai jis savo dievą pradeda garbinti.</p> <p style="text-align: center;">iš „Pavasario linksmybės“</p>	<p>Oh, how often Krizas, in his shoes of felt And his peasant sheepskin jacket, worn for visits, Under his plain roof sings like a nightingale As, with his whole heart, he gives praise to his God. (Translated by Clark Mills)</p>
---	--

Santykis su Dievu. Nors pats buvo kunigu, Donelaitis poemoje nemokino apie Dievą. Jam svarbu paaiškinti būrams jų sunkaus gyvenimo priežastis. Donelaitis mokina būrus būti kantriais ir nesipriešinti gyvenimo sunkumams, nuolankiai priimti savo likimą, nes Dievo valia žmogui yra nesuprantama. Prasmingą gyvenimą žmogus nugyvens, jei

gerai atliks savo darbą ir tikės bei pasitikės Dievu.

<p><i>Bet be tavęs, tu dangiškasis mūsų tėtuti, Nieks negal mums tekt, ką miela vasara žada. Ką mums <u>mačys priprovos</u>, ką mūsų trūseliai? Ar kad, sėtuves ir naujus noragus nusipirkę, Art išsitrauksim ir grūdelius kaip reik pasisėsime? Vislab bus niekai, ką veiksime argi pradėsime, Kad žegnojanti rankelė tavo negelbės. Tu mus išlaikė per visą <u>prašokusį</u> metą, Tu dar ir toliau mus išlaikyti galėsi. Ką mums vasara duos, mes rodo numanyti negalim, Bet tu jau žinai, kiek mums reikės, <u>surokavęs</u>. Mes <u>glūpi</u> daiktai n'išmanom tavo <u>davada</u>; Ir tavo <u>mislys</u> neigi bedugniai mums pasirodo, Kad mes kartais per giliai pasidrašinę žiūrim. Taigi, tėtuti, toliau už <u>kožną</u> reikalą mūsų Rūpink tėviškai, kad vėl jau vasara rasis Ir mes vėlei ant laukų trūsinėdami vargsim. iš „Žiemos rūpesčiai“</i></p>	<p><i>But without Thy aid, our Father who'rt in heav'n We cannot reap the wealth the summer tenders us. What good are all our tools and our persistent toils, Our new seed baskets and our newly bought plowshares, Our setting out to plow and e'en to seed the soil? All that we undertake or do will come to naught, Unless Thy hand divine doth bless our earnest work. Thou, O God, sustained us in all the years gone by And Thou wilt succur us in all the years to come. What the next summer will give us, we can't foresee, But Thou already knowest how great our needs will be. For we, with shallow minds, can't comprehend Thy deeds, And Thy eternal thoughts to us seem bottomless, E'en when at times we dare to take a deeper look. Therefore, O Father, take paternal care of us And all our needs, and when the summertime doth come, Aid us afield, when we again shad toil and sweat.</i> (Translated by Nadas Rastenis)</p>
---	--

Klausimai:

1. Kas yra tavo pavasario linksmybės: kas tau labiausiai patinka pavasarį? Ką Donelaitis pabrėžia įžangoje apie pavasario linksmybes? Ar tu skirtingai negu Donelaitis vertini pavasarį? Kodėl manai, taip yra? Paaiškink, naudodamas ištraukas.
2. Kokia buvo Krizo vaikystė? Kaip jis praturtėjo, kokie yra jo samdiniai? Paaiškink, naudodamas ištraukas. Ko mus moko šie pavyzdžiai?
3. „Žiemos triūsus“ Donelaitis užbaigia būrų malda. Kokia būrų nuotaika šioje maldoje? Kaip jie apie save galvoja? Kaip jie galvoja apie Dievą? Ko iš Dievo prašo? Paaiškink, naudodamas ištraukas.
4. Išrink vaizdingiausius išsireiškimus ir paaiškink, kokį vaizdą jie sukuria. Pagalvok ir paaiškink, kodėl tie vaizdai tau svetimi.

Žodynėlis:

Mažoji Lietuva: Mažoji Lietuva (Prūsų Lietuva) priklausė Prūsijai, bet ten gyveno lietuviai. Vietovė prarado daug gyventojų per lietuvių ir Kryžiuočių ordino kovas. Kovoms pasibaigus, ten ėmė gyventi likusieji baltai, naujai atsikėlę lietuviai ir iš kitų Prūsijos regionų grįžtantys gyventojai. Šiuo metu dauguma regiono priklauso Kaliningrado sričiai (Rusijai).

Mažoji Lietuva pažymėta raudonai.

Karaliaučiaus universitetas: 1542 m. Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero dukters sūnus, įkūrė aukštesniąją mokyklą. Iš jos išaugo Karaliaučiaus universitetas. Karaliaučius yra miestas Mažojoje Lietuvoje. Dabar jis vadinasi rusiškai – Kaliningrad.

Karaliaučiaus miestas – pažymėtas raudonai, o baltai pažymėtas regionas – ta dalis buvusios Mažosios Lietuvos, kuri dabar priklauso Rusijai (Kaliningrad Oblast).

dorumas: moralumas, gerumas; *decency, moral integrity*

išmintis: protingumas, sveikas protas, gyvenimo supratimas; *wisdom*

būras: baudžiauninkas, savo žemės neturėjo ir naudojo pono žemę javams auginti. Už pono žemės naudojimąsi turėjo apmokėti savo darbu; *serf*

šaltinis: iš kur gaunamos žinios, praeities supratimas; *source*

sodrus: raiškus; *juicy, lush*

įkaisti: sušilti; *to get hot, warm*

skranda: nepuošnūs, paprasti kailiniai; *sheepskin coat*

trūsas: darbas; *work*

sugaišti: prapulti, pradingti; *to disappear*

drungnas: vėsokas, truputį šiltas; *cool*

vislab: visa, viskas; *all, whole*

keras: krūmas, augalas su kamienu ir šaknimis; *bush*

skatinti: prašyti, kad paskubėtų, ką nors darytų, raginti; *encourage, motivate*

gerovė: geras buvimas, patogumas; *welfare, wellbeing*

nabagėlis: vargšelis; *poor little one*

slūžyti: dirbti sunkų ūkio tarnystės darbą; *to work as a serf*

viernai: ištikimai, atsakingai; *responsibly, dependably*

kaimenė: pulkas, banda; *fold*

akėti: žemę purenti su akėčiom; *to harrow*

žagrė: arklas; *plow*

viežlybai: tvarkingai, dorai, garbingai, teisingai; *justly, honorably*

pateikdams: dykai leisti laiką, nieko neveikti; *laze around, waste time*

įtikti: elgtis taip, kad patiktų; *to please*

samdinys: priimtas už algą darbą dirbti; *hireling, farmhand*

buksvas: stambus; *brawny*

meža: leidžia šlapimą, šlapinasi; *pisses*

utėlius: kas utėlėmis aptekęs; *covered with lice*
vyžos: iš medžio žievės pinti senoviniai apavai; *bark mocassins*
viešėti: stengtis puošniau prieš Dievą rengtis, lyg eidamas į svečius; *to smarten yourself up*
mačyti: padėti, pagelbėti; *to help, to contribute*
priprovos: įrankiai, prietaisai; *tools, instruments, devices*
prašokęs: praėjęs; *passed by*
surokuoti: suskaičiuoti; *to count*
glūpas: durnas, kvailas; *stupid*
davadas: žinios, tvarka; *order, deed*
mislys: mintys; *thoughts*
kožnas: kiekvienas; *everyone*

Nuorodos:

Tekstų šaltiniai:

www.antologija.lt

<http://members.efn.org/~valdas/seasons.html>

Plačiau apie autorių ir jo kūrybą:

<http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/67.html>

<http://www.mokslas.net/lietuviu-kalba/k-donelaicio-poemos-%E2%80%9Cmetai%E2%80%9D-interpretacija/>

http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=3730&Itemid=285

Parengė dr. Mirga Girniuvienė